

MASUUNIT JA KAIVOS- TORNIT HYÖTYKÄYTTÖÖN BIGSTUFFO7 9.–14.9.2007

Tuija Mikkonen

Big Stuff – suurkama – kokosi syyskuun alku-puolella toistasataa asiantuntijaa Bochumiin ja Hattingeniin Ruhrin alueelle Saksaan teemaan *Beyond Conservation – Industrial Heritage Management*. Konferenssissa pohdittiin teollisuuskäytöstä poisjääneiden rakennusten, alueiden ja laitteiden käyttöä, hoitoa ja hallinnointia. Saksan konferenssi oli jatkoa vuonna 2004 Australiassa järjestetylle vastaavanlaiselle BigStuff-tapahtumalle. Osallistujat edustivat museoita, konservointi-, arkeologia- ja konsulttiyrityksiä, kiinteistöjalostajia sekä yliopistoja ja kansalaisjärjestöjä.

Konferenssipaiikkana Ruhrin alue tarjosi yllin kyllin virikkeitä ja keskustelun aiheita. Tilaisuus järjestettiin Saksan kaivosmuseossa Bochumissa ja Hattingenissa sijaitsevassa Henrichshütten-museossa. Järjestäjänä toi-

mivat näiden museoiden lisäksi Deutscher Museumsbund, Vereinigung der Landesdenkmalpfleger sekä ICOMOSin ja TICCIH:n Saksan järjestöt. Tapahtumaa tukivat taloudellisesti myös rakennus- ja liikenne-ministeriö sekä yritysmaailma. Tämä BigStuff-verkoston tapaaminen tuntui olevan eräänlainen toiminnallinen vastaus TICCIH:n (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage) jähmettyneisyydelle, joskin päätöskeskustelussa korostettiin yhteydenpitoa TICCIH:n kanssa. Tavoitteena on järjestää seuraava BigStuff-konferenssi vuonna 2010.

PITÄÄKÖ MASUUNIN UUNI KONSERVOIDA?

Konferenssin pääteema jakautui seitsemään aiheeseen: teollisuuskohteiden hallinnointi (*site management*), konservointi¹ ja korjaus, kulttuuriperinnön vastuunjako, teollisuusperinnön saavutettavuus, koneiden toimintanäytökset osana teollisuusperinnön esittelyä, taidon ja tiedon kerääminen sekä teollisten taitojen ammatillinen opetus.

Teemoja käsiteltiin dikotomioiden kautta; jokaiseen aiheeseen paneuduttiin vähintään kahdesta toisistaan poikkeavasta näkökulmasta. Vaihtoehtojen ja vastakainasettelujen kautta keskustelusta tulikin antoisaa. Tämä oli selkeästi konferenssin rikkaus ja osoitti monitieteisyyden edut. Puheenvuorot ja keskustelu käsitelivät pääasiassa käytöstä poisjääneiden suurten teollisuuslaitosten jäänteiden konservointia, uudiskäyttöä ja hallinnointia. Suojeluun ja suojelun motivointiin liittyviä kysymyksiä ei juurikaan pohdittu.

Konferenssi pidettiin vuonna 1930 perustetun Saksan kaivosmuseon tiloissa Bochumissa. Museo toimii myös kaivostoiminnan ja metallurgian tutkimuslaitoksena. Kuva: Tuija Mikkonen.

Vuosina 1854–1986 toiminut Henrichshüttenin tehtaani alueelta Hattingenissa on purettu suuri osa toiminnan aikaisista laitteista. Jäljellä olevien osien ympärille on koottu kyltityt reitit, joita seuraamalla saa käsityksen rautamalmin ja hiilen tiestä valuraudaksi. Alueesta on muodostettu Henrichspark-museo. Kuva: Tuija Mikkonen.

BigStuff-verkoston kutojiin lukeutuva Alison Wain Australian sotamuseosta peräänkuulutti isojen museoesineiden säilyttämistä autenttisessa asussaan ilman puhdistusta, maalausta ja muuta käsittelyä. Näin esine säilyttää hänen mukaansa parhaalla mahdollisella tavalla historiallisen todistusvoimansa. Konferenssin isäntänä toiminut Saksan kaivosmuseon insinööri Stefan Brüggerhoff puolestaan tähdensi erityisesti ulkona olevien kiinteiden metallirakenteiden puhdistuksen ja käsittelyn välttämättömyyttä säilymisen turvaamiseksi. Hänen konservointimenetelmiinsä konferenssivieraat saivat tutustua Henrichshüttenin masuunin laella. Konservoinnin todettiin olevan ensisijaisesti sosiaalinen toimenpide ja teknisen toteutuksen on palveltava sosiaalista ja kulttuurista tavoitetta eli sitä, mitä esineen avulla halutaan ihmisille kertoa.

MOOTTORIT PYÖRIMÄÄN

Koneiden käyttöä näytösluontoisesti pidettiin hyvänä keinona havainnollistaa teollis-

ta toimintaa ja elävöittää museokerrontaa. Koneet tarjoavat myös teknologiafriikeille haasteellisen mahdollisuuden vapaaehtoisuuteen. Keskustelussa tuli kuitenkin esille myös vastakkaisia mielipiteitä. Koneiden käyttäminen kuluttaa vanhoja laitteita, joten erityisesti ainutlaatuisien koneiden käyttöä tulisi välttää. Näyttelytilassa puhkua laite saattaa myös viedä liikaa huomiota eivätkä näyttelyvierat pysty omaksumaankokonaisuudesta näyttelyn antia.

DOKUMENTOINTI SUOJELUKEINONA

Frode Saedland Norjan kaivosmuseosta esitteli Norjassa kehitettyä dokumentointimallia, jonka avulla voidaan isojakin teollisuusalueita dokumentoida suhteellisen kevyellä budjetilla määrittelemällä tarkkaan tapauskohtaiset prioriteetit. Norjalaisten mukaan maissa, joissa ei ole resursseja suojella kokonaisuuksia tai alueita, on tyydyttävä riittävän tiedon tallentamiseen dokumentoinnin keinoin. Tämän jälkeen rakennukset voidaan purkaa. Kuulostaa

raa'alta, mutta vastaavanlaisella periaatteelahan toimitaan myös kiinteiden muinaisjäännösten kanssa eli ne ns. tutkitaan pois, jolloin muinaisjäännös käytännössä samalla tuhoutuu.

Eräs mittava esimerkki teollisuuden isojen rakennelmien dokumentoinnista on Norjan öljymuseon johtama hanke, jossa dokumentoidaan öljylautat ennen kuin ne väistämättä puretaan.

TEHTAIDEN UUSIOKÄYTTÖ VOI OLLA TUOTTAVAA BISNESTÄ

Yritysmaailman roolia teollisuusperinnön vaalimisessa edusti muun muassa saksalainen Joachim Schares, joka esitteli kiinteistöyhtiönsä menettelytapoja suojeltujen ra-

Dortmundin Zollern II/IV -hiilikaivoksen (1902–1966) konehuone säästyi purkamiselta vuonna 1969. Tapahtumasta muodostui merkittävä etappi Ruhrin teollisuusperinnön vaalimisessa. Nykyään konesalia käytetään paitsi museotilana myös juhlien ja edustustilaisuuksien järjestämiseen. Salin perällä ovat nostokoneet, joista vajjerit johtavat kaivostorneihin. Konehuoneen seinät ovat kärsineet pahoin, kun koneet eivät enää vuosikymmeniin ole tuottaneet luonnollista lämpöä halliin. Rakennus tullaan lähivuosina korjaamaan, jolloin ikkunat ja seinärakenteet joudutaan uusimaan lähes kokonaan. Kuva: Tuija Mikkonen.

kennusten myynnissä. Tällä hetkellä firmalla on myynnissä tai juuri myytyinä yhteensä 22 suojeltua teollisuuskohdetta, jotka on luokiteltu kolmeen ryhmään. Mielenkiintoisin

Ruhrin alueen teollisuusperintö

Ruhrin alue tunnetaan hiilikaivoksistaan ja terästeollisuudestaan. Alueella, jossa nyt on reilut viisi miljoonaa asukasta, on aikojen saatossa nostettu hiiltä yhteensä noin 3200 kaivoksesta. Vuoden 1958 hiilikriisi oli alkua laajamittaiselle rakennemuutokselle, joka muutti aluetta vähintään yhtä rajusti kuin teollistuminenkin.

Hiilikaivosten tunnusmerkiksi muodostui kaivostorni – teräsrakenteinen kymmeniä metrejä korkea jalusta, jonka huipulle sijoitettujen väkipyörien ympäri kulkevat vajjerit nostivat hiilikuormat kaivoskäytävistä maan päälle ja kuljettivat kaivosmiehet ja tarvikkeet alas kaivoskäytäviin. Kaivostorneista lienee kuuluisin Essenissä sijaitseva vuonna 2001 UNESCO:n maailmanperintölistalle päässeen Zollverein XII -kaivoksen torni.

Kaivostornien yhteyteen rakennettiin kivihiilen lajittelulaitok-

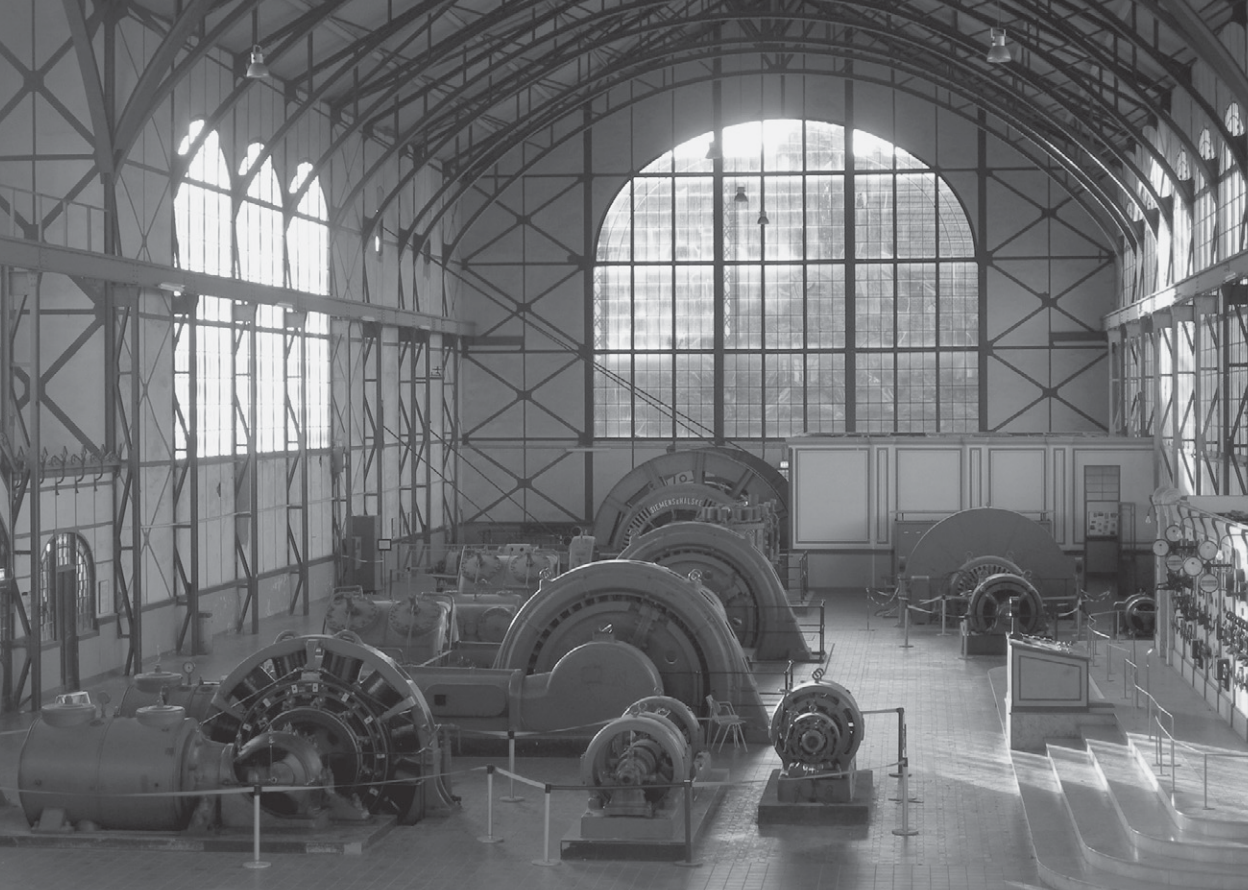
set, konehuoneet, korjauspajat sekä hallinto-, sosiaali- ja muut tilat. Hiilikaivosten läheisyyteen syntyi myös työntekijöiden asuntoalueita. Tärkein osa hiilikaivosta sijoittuu luonnollisesti maan alle. Useimmiten hiilikaivostävät on kuitenkin suljettu, kun kaivostoiminta on päättynyt.

Hiilikaivosten lähelle perustettiin koksamoja, joissa kivihiili muunnettiin käyttöominaisuuksiltaan paremmin teräsentuotantoon sopivaksi koksiksi. Koksamojen näkyvin rakennus on kymmenien hiiliuunien muodostama laatikkomainen rakennusmassa kuljetuskäytävineen ja savupiipuineen.

Kolmas keskeinen osa Ruhrin alueen teollisuutta ovat olleet terästehtaat: masuunit, valimot ja valssaamot. Masuunin näkyvin elementti on kymmeniä metrejä korkea sylinterinmuotoinen teräksellä vuorattu uuni oheislaittei-

neen ja masuunin harjalle johtavine kuljetuskäytävineen.

Teollisuuden mittakaava ja teollisuusrakennusten ja -rakennelmien massa on Ruhrin alueella ollut valtava. Nyt on jäljellä ehkä vain muutamia prosentteja teollisuuden rakennetusta kulttuuriympäristöstä ja jo sekin on vaikuttava näky. Teollisuusperinnön suojele käynnistyi Saksassa 1960-luvulla, jolloin teollisuuskaupunkien asukkaat lähtivät vastustamaan teollisuusrakennusten purkamista. Dortmundissa sijainneen Zollern II/IV -hiilikaivoksen jugendhenkisen konehallin purkamisaiheet aiheuttivat mielenosoituksia ja liikehdintää, jota poliittinen opiskelijaliike tuki aktiivisesti. Ratkaiseva askel teollisuusperintökohteiden säilyttämisessä oli sosiaalidemokraattisen hallituksen vuonna 1975 laatima Nordrhein-Westfalen-ohjelma, joka kiinnitti erityistä huomiota teollisuusperintökohteiden säilyttämiseen osana alueen omaa historiaa. Poliittinen hyväksyntä

on myös myöhemmissä toimenpiteissä ollut keskeinen hankkeita edistävä voima, mihin tulisi Suomeksi kiinnittää enemmän huomioita.

Teollisuusmuseot ja muut toimijat

Ruhrin alue kuuluu Nordrhein-Westfalenin liittovaltioon, joka yhdessä RAG-yhtiön (Ruhrkohle AG) kanssa perusti vuonna 1995 säätiön nimeltä *Die Industriedenkmal Stiftung*, joka hallinnoi yhtätoista käytöstä pois jäänyttä hiilikaivosta ja kahta koksamoaa.

Nordrhein-Westfalenin liittovaltiossa toimii kaksi teollisuusmuseoiden ketjua: pohjoisosassa Rheinisches Industriemuseum (RIM), johon kuuluu kuusi teollisuusaluetta ja etelässä Westfälisches Industriemuseum (WIM), johon kuuluu kahdeksan teollisuusaluetta. Molemmat museoketjut ovat rakenteeltaan ja toiminnaltaan ekomuseotyyppisiä käsitteellisiä museoita, joissa museon muodostavat entiset

teollisuusalueet, joita hallinnoidaan koordinoitusti, mutta joissa kussakin on oma siihen nimenomaiseen paikkaan sovitettu toiminta.

Lisäksi liittovaltiossa on kootu edellä mainittuihin museoketjuihin liittyviä paikkoja ja muita teollisuusperintökohteista omaksi teollisuuskulttuurireitiksi, joka on lähinnä käsitteellinen ja edistää kohteiden markkinointia. Reitit kartasta onkin helppo valikoida sopivia tutustumiskohteita.

Ruhrin alueen teollisuusperintö tuli tunnetuksi vuosina 1989–1999 toimineen IBA – Escher Park -näyttelytoiminnan kautta (Internationale Bauausstellung). Näyttelyalue käsitti Ruhrin alueen pohjoisosan. Alkuperäisenä ajatuksena oli uudistaa aluetta rakennusnäyttelyn kautta. Paikallisten asukkaiden vastustus oli kuitenkin voimakasta, jolloin näyttelyn ydinajatuksiksi kehkeytyi malli, jonka mukaan paikat sinänsä ovat dokumentteja – siis hyvin pitkälle sama ydinajatus

kuin teollisuusmuseoketjuillakin. Näyttelyssä kehitettiin teollisuusalueiden uusiokäytön malleja, mutta myös laajoja uudisrakennushankkeita kuului näyttelyohjelmaan. Teollisuusympäristöissä tavoitteena oli toteuttaa uusiokäyttö minimaalisin toimenpitein.

Ehkä tunnetuimmaksi IBA-kohteeksi muodostui masuunista (1903–1985) kehitetty Landschaftspark Duisburg-Nord. Tällä hetkellä alueella toimii mm konserttisali ja kaasukellosta tehty sukellusallas. Öisin masuuni ja muut rakennelmat hohtavat valtavana valotaideteoksena. Näkemisen ja kokemisen arvoinen kohde! Viimeistään vuonna 2010 kannattaa suunnistaa Ruhrin alueelle tutustumaan teollisuusperinnön monipuoliseen tarjontaan, jolloin Ruhrin alue on yksi Euroopan kulttuuripääkaupungeista.

Tuija Mikkonen

ryhmä on kulttuurihistoriallisesti erittäin arvokkaat kohteet, joiden uusiokäytössä firma edellyttää kilpailumenettelyn kautta innovatiivista ja suojelun ehdot mahdollisimman hyvin huomioivaa ratkaisua. Muut kohteet myydään eniten tarjoavalle. Kohteilla täytyy siis olla kysyntää, kun ostajia voidaan kilpailuttaa, mutta saattaahan niiden hyödyntäminenkin ruhrilaisessa teollisuusperintömyönteisessä ilmapiiressä myös tuottaa sievoiset voitot toiminnan pyörittäjälle. Suomalaisten kiinteistöjalostajien kannattaisi käydä tutustumassa saksalaisten kollegojen toimintaan.

Norbert Tempel Westfalenin teollisuusmuseosta palautti konferenssivieraiden mieliin teollisuuskohteiden säilyttämistä puolustavia seikkoja. Sen lisäksi, että teollisuusrakennukset toimivat alueellisen identiteetin maanmerkkeinä, saatetaan niiden säilyttämisessä säästää melkoisia summia rahaa, kun purkamisen ja ympäristön puhdistamisen kuluilta vältytään.

KAIVOSTORNEJA JA MASUUNEJA

Konferenssin alkajaisiksi järjestettiin kahtena päivänä ekskursioita Ruhrin alueen teollisuusperintökohteisiin. Näin konferenssivierailla oli mahdollisuus saada etukäteen käsitys siitä, mitä ”Big Stuff” oikein on ja miten alueita ja kohteita voidaan hyödyntää taloudellisesti toimivin konseptein. Kävijämäärät Ruhrin alueen teollisuusmuseoissa ovat huimia verrattuna meikäläisiin museoihin. Vuosittaiset vierailijalukemat pyörivät kymmenissä tai sadoissa tuhansissa. Taloudelliset resurssit ovat täysin eri luokkaa kuin meillä – niin myös tyhjien teollisuuslaitosten määrä ja massa.

Vierailu ThyssenKrupp Steel AG:n Duisburgin tehtaille todisti vieraille sitä, että Saksa on yhä terästeollisuuden maailmanmahteja, joskin raaka-aine tuodaan nyt muualta. Masuunit ja savupiiput piirtävät siis vieläkin saksalaisen maiseman siluettia.

Zollern II/IV-kaivoksen konehuoneen laitteet ovat toimintakunnossa. Taustalla näkyvä koristeellinen jugend-henkkinen pääsisäänkäynti lasimaalauksineen ja teräskoristeineen korostaa konehuoneen merkitystä ja asemaa teollisuusrakennusten hierarkiassa. Kuva: Tuija Mikkonen.

Henrichsparkin alueella toimii pieni valimo, jossa museovieraille näytetään, kuinka raudanvalu käytännössä tapahtuu. Kuva: Tuija Mikkonen.

EVÄITÄ MUSEOVÄELLE JA LIIKE-ELÄMÄLLE

Konferenssiwiikon aikana kokousväki vakuuttui kahdesta asiasta: teollisuusyritysten ja muiden kaupallisten yritysten integroiminen teollisuusperinnön suojeluun on tärkeää. Lisäksi asian edistämiseksi on poliittisen hyväksynnän saaminen ensiarvoista. Vasta sitten kun teollisuusympäristöjen säilyttäminen on tunnustettu poliittisella tasolla ja asetettu toiminnalle tältä pohjalta tavoitteet, voidaan suojelussa päästä näkyviin tuloksiin.

FT, KTM Tuija Mikkonen toimii tutkijatohtorina Etelä-Karjala-instituutissa "Inventing Europe" -hankkeessa. Hänen erikoisalaansa ovat teollisuushistoria ja -perintö sekä rakennettu ympäristö. tuija.mikkonen@lut.fi

¹ Konservointi ymmärretään eri maissa ja eri ammattipiireissä eri tavalla. Käytän tässä yhteydessä konferenssissa käytettyjä termejä, jotka eivät välttämättä vastaa Suomen käytäntöä.

Linkejä:

BigStuff07, www.bigstuff07.net

Saksan kaivosmuseo, Deutsches Bergbau-Museum, www.bergbaumuseum.de

Henrichshütten-museo, www.henrichshuette-hattingen.de

Vereinigung der Landesdenkmalpfleger, www.denkmalpflege-forum.de

Zollverein XII, www.zollverein.de

Die Industriedenkmal Stiftung, www.industriedenkmal-stiftung.de

Rheinisches Industriemuseum RIM, www.rim.lvr.de

Westfälisches Industriemuseum WIM, www.industriemuseum.de

Saksan teollisuuskulttuurireitti, www.industriekultur.de

IBA – Emscher Park, www.iba.nrw.de

Landschaftspark Duisburg-Nord, www.landschaftspark.de

Industrie Kultur -julkaisu, ks. Erityisesti nro 3/2007, jossa BigStuff07-aineistoja, www.industrie-kultur.de

Ruhrin alue Euroopan kulttuuripääkaupunki 2010, <http://en.kulturhauptstadt-europas.de/>

Ekofisk-öljylautan dokumentointi Norjassa, www.kulturminne-ekofisk.no